

heime agent hadden woonadressen nodig. Voorts accu's, als de plaats waar gezonden werd, niet op het electriciteitsnet aangesloten was, en vaak ook transformatoren als de spanning een afwijkend voltage had. Tenslotte hadden de geheime agenten c.q. marconisten behoefte aan bruikbare identiteitspapieren, want de uit Engeland meegebrachte persoonsbewijzen deugden niet en waren, ook als zij wèl gedeugd hadden, onvoldoende; wie immers blijkens zijn pb een bepaald beroep uitoefende, had ook stukken nodig waarmee hij dat beroep bij wat diepergaande controle kon 'bewijzen'.

Nu hebben wij het tot dusver alleen maar over de materiële problemen gehad – er waren ook psychologische. Geheime agenten en marconisten moesten bestand zijn tegen de spanningen die met hun werk verbonden waren. De marconist had het daarbij soms nog moeilijker dan de geheime agent. De geheime agent was immers onafgebroken in touw, maar de marconist moest als regel telkens enkele dagen wachten voor hij weer ging zenden. Wachten werd door velen als enerverender ervaren dan actie. Het werk vergde niet alleen geduld en uithoudingsvermogen, men had er ook (maar dat gold voor alle illegale werk) een 'zesde zintuig' voor nodig: een zekere gevoeligheid voor dreigend gevaar en het vermogen om dan adequaat te reageren. 'Ik geloof nooit', zei Gerbrands aan de Enquêtecommissie, 'dat een geheime agent kan worden opgeleid. Men moet alleen zien of hij slim is, men kan hem anders tien jaar opleiden en dan is het nòg geen goede agent',¹ of, zoals d' Aulnis het uitdrukte: '*common sense*, dat is het belangrijkste.'²

★

Van de eerste vier van maart '43 af uitgezonden geheime agenten: de Jonge, Gerbrands, d' Aulnis en van Borssum Buisman, willen wij Gerbrands' activiteit in een volgende paragraaf behandelen waar de 'vluchtwegen' aan de orde komen – wij willen met van Borssum Buisman beginnen, zulks mede daarom omdat hij naar de Ordiedienst, de OD, gezonden werd die, toen hij arriveerde, al een eigen spionage-organisatie bezat bij welke wij in dit hoofdstuk moeten stilstaan: sectie V van het z.g. Hoofdkwartier. Als 'politieke' organisatie komt de OD pas in hoofdstuk 9 aan de orde, maar daar moeten wij nu even op vooruitlopen, want van Borssum Buisman was het die aan

¹ Getuige P. R. Gerbrands, a.v., p. 630. ² Getuige P. L. d'Aulnis de Bourouill, a.v., p. 661.